

УДК 340.12.001.31

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.6.34>**Олександр Гордієнко,**

канд. юрид. наук,

асистент кафедри загальнотеоретичної юриспруденції

Національного університету «Одеська юридична академія»

ЛОКАЛЬНА КОНКРЕТИЗАЦІЯ ПРАВА В УКРАЇНІ

У статті розглядається конкретизація права. Основна увага приділяється локальній конкретизації права. Розкрито визначення такої конкретизації, розглянуто основні ознаки та досліджено процедуру проведення локальної конкретизації права. Розглянуті основні види конкретизації: організаційна конкретизація права, територіальна конкретизація права, відомча конкретизація права. На прикладі нормативно-правових актів розглянуто їх проведення у правотворчій діяльності. Встановлено, що локальна конкретизація права допомагає регулювати правові відносини, які не регулюються на державному рівні. Їх слід урегулювати на локальному рівні, потрібно підвищити точність правового регулювання, розпочати перехід від абстрактного змісту правових норм до більш конкретного через обмеження понять, результат чого закріплений у правових актах. Встановлено, що локальна конкретизація виступає закономірним наслідком неминучої дискретності законодавства. Вона є засобом приведення всієї системи нормативних правових регуляторів у відповідність до безперервного соціального розвитку. Досвід локальної конкретизації, узагальнений і сприйнятий законодавством, закладається в основу централізованого регулювання. Так здійснюється перехід від локальної до загальнодержавної конкретизації на якісно новому рівні, найбільшою мірою відповідному реаліям сучасності. Визначено, що метою сучасної демократичної держави є не встановлення системи державного контролю, а забезпечення максимально сприятливих умов для розвитку як особистості, так і суспільства в цілому. Тому багато питань, які можуть вирішуватися без втручання держави, мають вирішуватися на рівні місцевого самоврядування та за допомогою локальної конкретизації права. Розглянуто варіанти взаємодії локальної конкретизації права та ділових звичок.

Ключові слова: конкретизація права, локальна конкретизація права, організаційна конкретизація права, територіальна конкретизація права, відомча конкретизація права, локальні нормативно-правові акти.

Постановка проблеми. Через швидку модернізацію суспільних відносин загальнодержавні нормативні акти піддаються правовій інфляції, внаслідок чого деякі з них перетворюються на правове сміття. Здійснення локальної конкретизації спрямоване на врегулювання проблем загальнодержавних актів. Саме локальні нормативно правові акти є міцною ланкою у фундаменті правопорядку суспільства.

Існування локальної конкретизації примушує політико-адміністративні інститути регіону спиратись на власні сили, а це водночас акумулює й інститути громадянського суспільства, які інтегруються в процесі розвитку держави, оптимізації її функціональної інфраструктури. У цьому аспекті локальна правотворчість є нормативною формою закріплення за адміністративно-територіальними одиницями права на реалізацію від імені місцевого населення можливості та здатності визначення певного суспільного порядку в питаннях місцевого значення в певних сферах під власну відповідальність.

Правові акти є різноманітними як із позиції суб'єкта їх сприйняття та сфер дії,

так і у зв'язку з втіленням у них публічних та приватних інтересів. Локальні правові акти займають особливе місце у структурі правових регуляторів, які діють у правовій системі. Фактично, знаходячись на одній з найнижчих ієрархічних сходинок юридичних документів, саме вони сприяють оптимальній конкретизації та балансу між централізованим та децентралізованим управлінням.

Ступінь наукової розробленості теми. Значний внесок у дослідження зазначеної проблеми зробили вітчизняні та зарубіжні вчені, такі як В. М. Баранов, П. П. Білик, К. В. Горобець, Т. А. Занфірова, М. І. Козюбра, Ю. М. Оборотов, О. Ю. Тичкова, В. В. Форманюк.

Мета статті полягає в аналізі концепту локальної конкретизації права в Україні та дослідженні її основних видів.

Виклад основного матеріалу. Можна зауважити, що з філологічної точки зору іменник «локальність» є похідним від прикметника «локальний», який, будучи латин-

ським за походженням, має два основних значення:

- 1) обмежений певним місцем, такий, що не виходить за певні межі;
- 2) властивий певному місцю, даній місцевості.

Так, якщо локальність розуміти як властивість конкретизації локальних правових актів, то вона може бути територіальною, організаційною та відомчою. Територіальна локальність виражається в обмеженості дії локального правового акта просторовими межами. Організаційна локальність розуміється як обмеженість дії правового акта певною організацією або підприємством. Відомча локальність характеризується системою правових актів, що діють у межах однієї вертикалі органів виконавчої влади (наприклад, відомчі акти Міністерства внутрішніх справ).

Якщо йдеться про територіальну локальність, то така конкретизація має розглядатись як ситуативна, тобто пов'язана з особливостями конкретного міста, села, адміністративно-територіальної одиниці. Ситуативність у сучасній юриспруденції розглядається як ключова характеристика сучасного права, у якій зосереджується ефективність прийняття рішень на казуальному рівні, що підвищує ефективність правового регулювання [1, с. 73].

Удосконалення територіальної організації влади в Україні як відповідь на потребу підвищення ефективності вирішення питань місцевого значення, створення кращих умов для забезпечення соціально-економічного розвитку територій вимагає визначення подальших кроків щодо зміцнення позицій місцевого самоврядування на регіональному, районних рівнях, перегляду функціонального навантаження й організаційної структури органів виконавчої влади на місцях. Вирішення проблеми розподілу повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування відповідно до сутності правової, демократичної держави і громадянського суспільства дасть можливість досягти балансу інтересів у системі відносин «державна – регіон – територіальна громада».

Отже, реформоване місцеве самоврядування має стати базисом для формування та функціонування громадянського суспільства. Саме існування локальної конкретизації права призведе до подальшої демократизації суспільних відносин, тому що вона передбачає не розділення країни, а створення можливостей для розвитку всього державного простору на основі пріоритету повноважень територіальних громад як джерела муні-

ципальної, незалежної від держави влади, врешті-решт, це дасть змогу проводити демократизацію знизу догори [2, с. 38–39].

Як зазначає В. Б. Гройсман, чим більш сформованим є громадянське суспільство, тим більше держава «відцентровує» його свої функції, чим більше держава впливала на суспільство, запроваджувала відповідні регламентації, тим більше централізувалась сама влада, тим декларативнішими були імпульси для розвитку громадянського суспільства. Головним детонатором створення локального права стає саме громадянське суспільство, являючи певну соціальну спільність населення, воно здобуває для себе нові можливості для реалізації свого потенціалу в політичній сфері [3, с. 223].

Основи здійснення локальної конкретизації закріплюються в таких правових актах, як «Європейська хартія місцевого самоврядування», ратифікована українським парламентом, а також Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». Ці документи визначають пріоритетність ефективного самоврядування, основні принципи та засади його розбудови. Зокрема, Закон України визначає такі принципи місцевого самоврядування: народовладдя; законності; гласності; колегіальності; поєднання місцевих і державних інтересів; виборності; правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності в межах повноважень, визначених цим та іншими законами; підвітності та відповідальності перед територіальними громадами їх органів та посадових осіб; державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування; судового захисту прав місцевого самоврядування [4, с. 1].

У демократичному суспільстві саме громадянська планує роботу органів державної влади; опікується системою взаємодії з владою і проводить моніторинг громадської думки; налагоджує і підтримує двосторонні відносини між владою і громадянськістю; здійснює повне й своєчасне інформування громадянської про дії влади. Саме громадянська участь уможливує громадський контроль і партнерство. Громадянська участь особливо важлива в контексті розв'язання локальних проблем. Йдеться про ініціативу як про рушійну силу трансформування особистих інтересів громадян в інтереси громади, інакше кажучи, про зацікавленість членів громади в облаштуванні свого життя, відстоюванні і захисті власних прав у контексті реалізації соціально-економічних, побутових, культурних інтересів усієї громади [5, с. 171].

Отже, ініціатива, самоорганізація та суспільна самодіяльність як складники здійснення локальної демократії є категоріями

громадянського спрямування. Темпи їх формування, котрі залежать від стану розвитку громадянського суспільства, можуть значно уповільнюватися. Таким чином, саме ці три категорії – ініціатива, самоорганізація та суспільна самодіяльність – вказують на сутнісну відмінність у здійсненні локального і державного регулювання.

Залучення громадськості до вироблення та впровадження політики сприяє посиленню ролі громадян у демократичних перетвореннях держав. Участь громадськості збільшує прозорість процесу прийняття рішень, а також підвищує відповідальність посадових осіб перед своїми виборцями і є одним із найкращих засобів гарантування довгострокового успіху співпраці місцевої влади та громадськості [6, с. 114].

Серед каналів можливого впливу громадськості на прийняття локальних правових актів виділяють такі: громадські слухання; місцеві ініціативи; збори громадян за місцем проживання; участь у діяльності органів самоорганізації населення; роботу в громадських комітетах, комісіях, радах при органах місцевого самоврядування; роботу з розробки та моніторингу стратегічних планів громади або окремих її секторів; роботу з місцевими осередками політичних партій.

Доволі актуальною в Україні є проблема збільшення кількості громадських організацій і розширення сфер їхньої діяльності, включно з фіктивною і формальною діяльністю чималої кількості з них. Багато громадських об'єднань створюються з метою задоволення приватних інтересів, а з втратою актуальності цих інтересів фактично припиняється і їхня робота. Проте саме громадські організації можуть ефективно впливати на формування громадської думки і спроби змінити ставлення громадськості до негативних соціальних явищ у суспільстві [7, с. 125].

Можна стверджувати, що локальність як характеристика правових актів визначає їхню цінність і ще в одному ракурсі, а саме в розрізі їх ефективності. У цьому контексті найбільш показовою є територіальна локальність, адже відомо, що саме на рівні місцевого самоврядування вдається ефективно врегулювати ті питання, які практично неможливо розв'язати на загальнодержавному рівні. Саме тому конкретизація за допомогою локальних правових актів у правовій системі України тісно пов'язана з розвитком місцевого самоврядування.

Правова система результативна тільки тоді, коли усі її елементи працюють та тісно взаємодіють. У цьому сенсі саме вся правова система у єдності усіх її складових частин чинить організуючий, стабілізуючий вплив

на суспільне життя та конкретизує суспільні відносини. Локальні норми права, будучи структурним елементом правової системи, відіграють у ній досить істотну роль. Основний вплив норм локального права на інші форми права і всю правову систему в цілому можна звести до двох прогресуючих факторів: динамічності та випередження законодавства.

Іманентною властивістю нормативно-правових актів є певна статичність.

Прийняті нормативно-правові акти діють до їх скасування або зміни у встановленому порядку. Звичайно, якщо на початковому етапі прийняття того чи іншого нормативно-правового акта він відображає тенденції суспільного розвитку, то згодом настає період, коли вони перестають відповідати потребам суспільства. Тим самим нормативні акти з дієвого інструмента суспільного розвитку перетворюються на «гальмо», стають чинником стримування суспільства, якщо вони своєчасно не приводяться у відповідність до потреб сучасної дійсності.

Взагалі, динамічність права у юридичній науці розуміється як властивість, що полягає у діалектичній єдності, стабільності та мінливості права і забезпечує його здатність оперативно реагувати на зміну та появу нових суспільних відносин.

Але поняття динамічності тут дано тільки в часовому сенсі, а спрямованість правових норм та їх регулювання відбувається не тільки у часі, а й у просторі. Тому, щоб більш ефективно конкретизувати такі відносини, необхідно максимально враховувати особливості їх прояву. У даному аспекті, безсумнівно, локальне регулювання є важливим фактором забезпечення динамічності права, оскільки за своїм предметом воно призначене забезпечувати динамічність права у просторі, пристосовувати його до регулювання відносин в умовах окремих підприємств.

Відповідно до Конституції вирішення питань місцевого значення здійснюється органами місцевого самоврядування, ними видаються відповідно до встановленої в законі процедури нормативні акти, серед яких можна виділити положення, інструкції, правила. А от особливості видання цих актів були конкретизовані, наприклад, п. 5 ст. 28 Регламенту Харківської міської ради, що визначає такі основні види:

а) положення – нормативно-правовий акт, який встановлює структуру та функції певного органу або встановлює форми та умови здійснення певної діяльності;

б) порядок – нормативно-правовий акт, який встановлює процедуру застосування актів законодавства чи власного акта або

визначає форми та умови здійснення діяльності;

в) інструкція – нормативно-правовий акт, який встановлює процедуру застосування акта законодавства чи власного акта або функції, права та обов'язки окремих підрозділів, посадових осіб міської ради;

г) правила – нормативно-правовий акт, який містить узгоджене поєднання правил поведінки службовців, громадян, установ та організацій у певній сфері [8, с. 9].

Організаційна конкретизація має деталізувати, доповнювати загальні норми стосовно умов даного господарства з урахуванням наявних особливостей і специфіки, а також у виняткових випадках заповнювати прогалини в централізованому регулюванні. Іншими словами, основна маса локальних норм належить до вторинних, і зміст їх зумовлюється змістом загальних норм.

Поняття локального регулювання включає нормотворчу і правозастосовну діяльність. Включення правозастосовної діяльності в локальне регулювання збагачує зміст останньої, хоча повністю її і не розкриває. Особливе місце в цьому процесі належить діяльності із забезпечення практичної реалізації локальних норм, чим досягається пильнування і виконання цих норм суб'єктами. До специфіки локального регулювання можна віднести і те, що воно здійснюється на основі закону і має додатковий характер [9, с. 185].

Залежно від характеру правових наслідків локальні організаційно-правові акти поділяють на три групи: правоутворюючі (установчі документи юридичної особи, положення про її філії, представництва та органи); правореалізуючі (положення про виплату дивідендів, порядок укладення правочинів, викупу акцій, проведення виплат учасникам тощо) та праворегламентуючі, в яких міститься регламентація відносин в окремих юридичних особах. Основна відмінність праворегламентуючих актів від правореалізуючих полягає у тому, що вони встановлюють власну регламентацію, якої немає в законі та підзаконних нормативно-правових актах [10, с. 5].

При цьому не всі локальні акти мають юридично обов'язковий характер. Зокрема, не мають загальнообов'язкової сили локальні акти рекомендаційного характеру, прикладом чого можуть бути Принципи корпоративного управління. У літературі вказується на механізм запровадження необов'язкових норм, а саме: а) правила біржової торгівлі конкретних бірж встановлюють вимогу, аби кожна компанія, акції якої котуються на ній, встановила (прийняла) і розкрила кодекс (правила) ведення своїх справ та етики

для директорів та посадовців відповідно до принципів корпоративного управління. Відмова від цього негативно впливає на можливість продажу акцій такої компанії на біржі; б) сайт кожної компанії, акції якої котуються на фондовій біржі, має включати інформацію про застосування нею кодексу/правил ведення справ та етики [11, с. 76].

У трудовому праві локальна правотворчість спрямована на встановлення локальних правових норм, необхідних для ефективного забезпечення праці, і на первинне правове регулювання соціально-трудових відносин в організації. Водночас обсяг і зміст локальних нормативних актів визначається багатьма факторами. На основі порівняльного аналізу вітчизняного й зарубіжного трудового законодавства можна зробити висновки про те, що основними серед цих факторів, на наш погляд, є ідеологія трудового права, індивідуальний правовий простір (правова культура) працівників і роботодавців, а також національна специфіка. Практично в усіх країнах з розвинутою соціально-ринковою економікою господарська влада у вигляді локальних нормативних актів не є абсолютною й обмежена, з одного боку, умовленими в законодавстві повноваженнями роботодавця, а з іншого – тими трудовими правовідносинами, які варто регламентувати шляхом погодження з органами, що представляють інтереси працівників [12, с. 131].

Дія локальних нормативно-правових актів у часі може бути обмежена певним терміном, або ж їх можна вважати чинними до скасування чи зміни у встановленому порядку. Локальні нормативно-правові акти приймаються для розв'язання тих або інших питань регулювання суспільних відносин у сфері праці, якщо в законодавстві не передбачено прямого регулювання, або коли із закону випливає, що має бути проведена конкретизація відповідних положень на підприємстві. Так, приймаються локальні акти з питань робочого часу, часу відпочинку, оплати праці, охорони праці тощо [13, с. 307].

Локальні нормативно-правові акти, які видаються роботодавцем, є різновидом підзаконних нормативно-правових актів про працю, що містять локальні норми права. Як підзаконні нормативно-правові акти, локальні акти повинні відповідати принципу ієрархії. Вони приймаються на підставі і в межах, передбачених не тільки трудовим законодавством та іншими актами, що містять норми трудового права, а й колективним договором, колективними угодами.

У зв'язку з цим у літературі визначаються певні галузеві особливості меж локальної нормотворчості. Перша пов'язана з тим, що

ці межі обмежуються не тільки у нормативному, а й у колективно-договірному порядку. Друга особливість меж локальної нормотворчості впливає із принципу заборони погіршувати становище працівника у локальних нормативних актах порівняно з трудовим законодавством, іншими актами, що містять норми трудового права [14, с. 615].

Локальні нормативно-правові акти як джерела трудового права характеризуються такими ознаками: 1) є нормативно-правовими підзаконними актами; 2) приймаються роботодавцем у межах його компетенції одноособово або з урахуванням думки (у випадках, передбачених колективним договором, угодою – за погодженням) з виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником) підприємства, установи, організації; 3) діють у межах підприємства (установи, організації) (роботодавця-фізичної особи, крім роботодавця, який не є суб'єктом підприємницької діяльності), стосовно працівників даного роботодавця незалежно від місця виконання ними роботи.

О. М. Ярошенко, порівнюючи локальне регулювання із законодавчим, робить висновок, що перше характеризує такі особливості: здійснюється безпосередньо у сфері праці – на підприємствах, в установах та організаціях; відчуває на собі опосередкований вплив держави за допомогою трудового законодавства; має підзаконний характер, розвиваючи, уточнюючи, й конкретизуючи головним чином положення законодавчих та інших нормативних актів, прийнятих у встановленому законом порядку компетентними органами, й не може суперечити централізованому регулюванню; спрямоване на впорядкування суспільних відносин, специфічних для даного підприємства, які не врегульовані або не цілком урегульовані в централізованому порядку; безпосередньо або опосередковано виступає формою саморегулювання працівниками й роботодавцем тих питань у сфері праці, що належать до компетенції підприємства; здійснюється за участю самих працівників підприємства або їх представницького органу; нерідко виступає в ролі експериментального регулювання, в ході якого провадиться перевірка доцільності того чи іншого варіанту вирішення питання; може містити елементи випереджального регулювання, спрямованого на ліквідацію прогалин у праві, пошук адекватного варіанту правової регламентації умов праці [15, с. 341].

Ні централізоване, ні локальне правове регулювання не підмінюють одне одного, а виступають самодостатніми видами пра-

вової регламентації, бо обидва спрямовані на впорядкування суспільних відносин, що становлять предмет трудового права, хоча й завдання мають різні.

Локальні нормативні правові акти – це колективні договори, правила внутрішнього трудового розпорядку та інші, прийняті в установленому порядку нормативні акти, що регулюють трудові та пов'язані з ними відносини у конкретного роботодавця. Ці акти необхідно чітко відрізнити від локальних індивідуальних актів, що містять індивідуальні приписи, стосуються конкретних осіб і вичерпуються, як правило, разовим застосуванням. Індивідуальні акти відіграють роль юридичних фактів, на підставі яких виникають, змінюються і припиняються правовідносини у сфері праці [16, с. 235].

У сучасних умовах локальний нормативний акт, прийнятий в організації, є самостійним джерелом трудового права, результатом правотворчості трудового колективу й роботодавця, що містить обов'язкові правила поведінки. Втручання держави та її органів у цей процес є доцільним, водночас переважно – лише у формі рекомендацій.

Слід погодитися із З. Я. Козак, що у регулюванні трудових відносин розрізняють дві межі державного втручання: верхню (зовнішню) та нижню (внутрішню). В основу такого розмежування закладено діалектичні категорії можливості та необхідності. Верхня межа розглядається як можливість державного регулювання. Відповідно, всі відносини, які знаходяться поза межею такої можливості, є недосяжними для державної влади, або їх регулювання є недоцільним, тобто таким, що суперечить завданням і функціям правової держави. У цьому випадку регулювання трудових відносин повинно здійснюватися за допомогою правових засобів іншими суб'єктами права, в тому числі і суб'єктами локальної правотворчості. Нижня межа передбачає необхідність державного втручання у суспільні відносини, що спричинено їх важливістю для держави і суспільства. У такому випадку локальна конкретизація не повинна виходити за межі і суперечити стандартам, встановленим державою [17, с. 356].

Держава незалежно від історичного періоду, форм правління, державного устрою, рівня економічного та соціального розвитку має виконувати функцію гаранта основних трудових прав громадян. У такій ситуації регулювати внутрішній трудовий розпорядок доцільно локальними актами, централізовані ж повинні визначати необхідні правові гарантії. Держава мусить шляхом прийняття нормативних актів виступати

гарантом забезпечення захисту прав і свобод працівників, передбачаючи для сторін трудових відносин свободу нормативно-правового регулювання. Прийняття цієї позиції буде сприяти зміцненню законності в царині трудового права [18, с. 370].

Відомча локальна конкретизація характеризується специфічними рисами, вона у деяких випадках є подібною до організаційної конкретизації права, оскільки теж прив'язана до суб'єктного складу того чи іншого органу як юридичної особи. Однак особливість відомчої конкретизації виражається в тому, що її норми права поширюється не на один орган, а на їх мережу, тобто відомча локальна конкретизація поширює дію своїх правових норм на суб'єктів вертикалі певного органу виконавчої влади. Особливо яскраво відомча локальна конкретизація виявляє себе у органах МВС, Міністерства фінансів, Національного банку України тощо.

Так, відповідно до пункту 8 Положення про Міністерство внутрішніх справ України, МВС України в межах своїх повноважень конкретизує акти законодавства та на їх основі і на їх виконання видає накази, організовує і контролює їх виконання. Цим положенням також передбачене право МВС України у разі потреби видавати разом з іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади спільні акти.

Відомчі підзаконні нормативно-правові акти, як правило, регулюють внутрішньовідомчі відносини. Однак окремі міністерства, зокрема МВС, у суворо обмеженій сфері мають право видавати акти зовнішньої дії, зміст яких суттєво конкретизує права та свободи громадян. Так, згідно з частиною 3 пункту 8 Положення про Міністерство внутрішніх справ України у випадках, передбачених законодавством, рішення МВС України є обов'язковими для виконання центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами й організаціями та громадянами.

На підставі викладеного конкретизаційно-правова діяльність МВС України у забезпеченні реалізації конституційних прав та свобод громадян може здійснюватися за допомогою нормативно-правових актів чотирьох видів.

До першої групи входять накази МВС України, що видаються на підставі й на виконання чинного законодавства. Вони спрямовані на забезпечення загальних умов та сприяють конкретизації усіх чи певної групи конституційних прав та свобод громадян. Наприклад, наказ МВС України та Державного департаменту України з питань виконання покарань від 4 листопада 2003 р.

№ 1303/203 «Про затвердження Інструкції про організацію здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі» [19, с. 563]. Другу групу утворюють накази, що конкретизують діяльність окремих органів (підрозділів) МВС щодо захисту прав і свобод громадян. Третю групу утворюють накази, що конкретизують питання організації та здійснення спільних заходів МВС України з іншими органами державної виконавчої влади щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки. До четвертої групи належать акти, що конкретизують діяльність МВС України контрольної спрямованості.

Досліджуючи локальну конкретизацію права, слід розглянути взаємодію норм локальної конкретизації права та ділових звичок. Нині в юридичній літературі їх переважно розглядають як «відношення» норм локальної конкретизації до існуючих звичок [20, с. 11]. Таке «відношення» зводиться до трьох основних варіантів: норми локальної конкретизації права підтримують ділові звички, корисні для діяльності тієї чи іншої організації (таким чином, локальні акти фактично забирають у ділових звичок таку їх ознаку, як добровільність); норми локальної конкретизації можуть витіснити шкідливі (що наносять збиток діяльності організації) ділові звички; норми локальної конкретизації байдужі до існуючих в організації ділових звичок.

Висновки

Підводячи підсумок, зазначимо, що конкретизація права за допомогою локальних норм веде до підняття правового регулювання на новий щабель, робить його адекватним відповідному етапу розвитку суспільства і в цьому сенсі чинить на нього конструктивний вплив. Випереджаюча конкретизація слугує способом вирішення протиріч у розвитку самої правової форми. Така конкретизація показує необхідність зміни правових норм, які увійшли у суперечність із потребами життя, або їх скасування, прийняття нових, що відображають тенденції суспільного розвитку. Конкретизація на локальному рівні показує недоліки законодавчого регулювання, виступає як форма критики наявних нормативно-правових актів. Локальні норми здатні, таким чином, виступати як своєрідний барометр, що показує неадекватність права завданням сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Горобець К. В. Аксиосфера права : філософський і юридический дискурс. Одеса: Фенікс, 2013. 218 с.

2. Белей Л. Децентралізація будить у звичайних громадян відповідальність за свою малу батьківщину. *Український тиждень*. 2014. № 17. С. 38–39.
3. Гройсман В. Б. Структурно-функціональна роль децентралізації влади у процесах становлення громадянського суспільства. *Ефективність державного управління*. 2015. № 44(1). С. 221–229.
4. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 01.06.2020).
5. Дробот І. О. Місце і роль суспільної самодіяльності населення у гарантуванні місцевого самоврядування. *Актуальні проблеми державного управління*. 2006. № 3 (27). С. 168–178.
6. Софій О. З. Залучення громадян до процесу прийняття рішень органами місцевої влади шляхом використання потенціалу громадських консультацій. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2011. Вип. 6. С. 112–117.
7. Була С. Нормативні та організаційні передумови локальної демократії в Україні. *Вісник Львівського університету. Серія «Філософсько-політологічні студії»*. 2013. Вип. 3. С. 119–129.
8. Регламент Харківської міської ради від 23.06.2006 року. URL: <http://www.city.kharkov.ua> (дата звернення: 01.06.2020).
9. Форманюк В. В. Реалізація локальних нормативно-правових актів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 68. С. 184–189.
10. Гичкова О. Ю. Локальні корпоративні норми у цивільно-правовому регулюванні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Харків, 2009. 20 с.
11. Майданник Р. А. Локальні акти в цивільному праві України: поняття, природа, класифікація. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 10. С. 78–85.
12. Занфірова Т. А. Філософсько-правові аспекти проблематики локальних нормативних актів трудового права. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 3. С. 129–133.
13. Шуліпа М. Ю. Дія локальних нормативно-правових актів, що містять норми трудового права. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 57. С. 305–310.
14. Лушников А. М. Курс трудового права: Сущність трудового права і история его развития. Москва: Статут, 2009. 879 с.
15. Ярошенко О. М. Джерела трудового права України : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2007. 476 с.
16. Жигалкін І. Поєднання централізованого, локального й індивідуального правового регулювання праці. *Публічне право*. 2016. № 1. С. 233–240.
17. Козак З. Я. Окремі питання централізованого та локального правового регулювання охорони праці. *Актуальні питання реформування правової системи України* : збірник наукових статей за матеріалами V міжнародної науково-практичної конференції. Луцьк, 2008. С. 356–358.
18. Голобородько В. О. Внутрішній трудовий розпорядок: поєднання централізованого та локального правового регулювання. *Держава і право*. 2011. Вип. 51. С. 368–372.
19. Інструкція про організацію здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі / Міністерство внутрішніх справ. Київ: Воля, 2003. С. 554–581.
20. Погрібний С. Щодо ролі звичаїв та моральних засад суспільства у правовому регулюванні договірних відносин. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2008. № 6. С. 8–12.

Oleksandr Hordiienko. Local concretization of law in Ukraine

The article studies concretization of law. The main attention is focusing on local concretization of law. The paper gives definition of such concretization, studies its basic properties and features of the procedure. The author describes main types of concretization: organizational concretization of law, territorial concretization of law, departmental concretization of law. On the example of legal acts realization of these types of local concretization of law-making subjects was analyzed. It was concluded that local concretization of law helps to regulate legal relations that are not regulated at state level and should be agreed at local level, to increase accuracy of legal regulation, to start the transition from abstract content of legal norms to more specific level through the limitation of concepts, which result is fixed in legal acts. It is established that local concretization acts as a natural consequence of the inevitable discreteness of the legislation. It is a means of bringing the entire system of normative legal regulators in line with the continuity of social development. The experience of local concretization, generalized and accepted by the legislation, is the basis of centralized regulation. Thus, the transition from local to national concretization is carried out at a qualitatively new level, most consistent with the realities of today. It is determined that the purpose of a modern democratic state is not to establish a system of state control, but to provide the most favorable conditions for the development of both the individual and society as a whole. Therefore, many issues that can be resolved without state intervention must be addressed through the use of local self-government and local concretization of law. Options for the interaction of local concretization of law and business habits are considered.

Key words: concretization of law, local concretization of law, organizational concretization of law, territorial concretization of law, departmental concretization of law, local normative-legal acts.